

Izabella Daszczyńska

REKCYJA ROSYJSKICH I POLSKICH FRAZEOLGIZMÓW WERBALNYCH

Frazeologizmy werbalne stanowią najbardziej produktywną i liczącą klasę w zasobie frazeologii rosyjskiej i polskiej. Werbalne jednostki frazeologiczne (WJF) korelują z czasownikami, spełniając te same, co i czasownik, funkcje komunikatywne, gramatyczne i składniowe. Takie frazeologizmy "nazywają czynności lub przedstawiają inne procesy w formie czynności"¹.

1. *Łączliwość*² *leksykalna* i *syntaktyczna* JF. Związki frazeologiczne, podobnie jak poszczególne wyrazy, występują w mowie w powiązaniu z innymi jednostkami języka. Charakter tych powiązań zależy od właściwości semantycznych, leksykalno-gramatycznych³ i morfo-

¹ Грамматика русского языка, Москва 1958. т. 1, с. 409.

² Problem łączliwości jednostek języka i różnych jej przejawów zajmował sporo miejsca w badaniach uczonych radzieckich i polskich. Por.: В. В. Виноградов, Основные типы лексических значений слова, "Вопросы Языкознания" 1953, № 5; В. И. Кодухов, Контекст как лингвистическое понятие. [в:] Языковые единицы и контекст. Ленинград 1973; М. М. Копыленко, Сочетаемость лексем в русском языке, Москва 1973; Н. З. Котелова, Значение слова и его сочетаемость, Ленинград 1975; L. Kosiński, Zagadnienia syntagmatyki leksykalnej i semantycznej na materiale języka angielskiego i rosyjskiego, Opole 1981.

³ Klasyfikacja JF według ich właściwości leksykalno-gramatycznych czyli kategorialnych (tj. znaczeń gramatycznych, determinujących funkcję składniową) zajmują się: В. Т. Бондаренко, О семантико-грамматической классификации ФЕ в русском языке, [в:] Проблемы русской фразеологии, Тула 1977 (различает: субстантивные, адъективные, вербальные, адвербиальные и предикативные ФЕ); В. П. Жуков, Семантика фразеологических оборотов Москва 1978 (различает: глагольные, именные, адъективные, наречные ФЕ); А. И. Молотков, Основы фразеологии русского языка, Ленинград 1977 (выделяет: именные, глагольные, адъективные, адвербиальные, глагольно-пропозициональные и междометные ФЕ); А. П. Мордвилко, Очерки по русской фразеологии, Москва 1964 (выделяет: предметно-именные, т.е. субстантивные, фраземы, глагольные, наречные, статуральные фраземы, т.е. обороты, соотносительные с категорией состояния, междометные, служебные и модальные фраземы); А. М. Чепасова, Семантико-грамматические классы русских фразеологизмов, Челябинск 1974 (различает: предметные, процессуальные, атрибутивно-предикативные, качественно-обстоятельствен-

logicznych⁴ frazeologizmu. Dla każdego związku frazeologicznego można ustalić indeks wyrazów otoczenia leksykalnego i form słów otoczenia syntaktycznego. Można więc mówić o zjawisku łączliwości frazeologizmów⁵, świadczącym o ścisłych związkach systemu frazeologicznego i leksykalnego.

Z przeprowadzonych badań i obserwacji wynika, że związki frazeologizmów z wyrazami otoczenia leksykalnego i syntaktycznego nie są tak różnorodne i bogate, jak w przypadku odpowiednich jednostek leksykalnych. Wydaje się, że im większa jest liczba komponentów JF i im bardziej skomplikowana jest jej wewnętrzna struktura gramatyczna i semantyczna - tym bardziej ograniczone są możliwości połączeń z innymi jednostkami języka (wąska łączliwość i na odwrót⁶. Tezę tę potwierdza fakt, że werbalno-zdaniowe⁷ JF często występują w mowie w funkcji zdań samodzielnych lub jako części zdania złożonego. Na przykład:

"Он промёрз так, что зуб на зуб не попадал..." К. Симонов, Солдатами не рождаются, 71.

"Zmarzł do tego stopnia, że ząb na ząb nie trafiał..." Tłum. J. Laskowska, 82.

ные, количественные, грамматические и модальные ФЕ); I. D a s z c z y ń s k a, *Rosyjskie frazeologizmy werbalne i ich polskie ekwiwalenty*, Słupsk, 1984 (wy różnia: związki frazeologiczne substantive, adiektywne, adverbialne, werbalno-zdaniowe, werbalne i wykrzyknikowe, tj. przyjmuje klasyfikację A. Mołotkowa); S. Skorupka stosuje klasyfikację formalną frazeologizmów, opartą "na charakterze podstawowego składnika związku frazeologicznego jako części mowy", i wyróżnia "związek nominalny (wyrażenie), werbalny (zwrot) i nominalno-werbalny (frazę)". por.: S. S k o r u p k a, *Klasyfikacja jednostek frazeologicznych i jej zastosowanie w leksykografii*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej I*, Wrocław 1982, s. 7.

⁴ Zob.: A. И. М о л о т к о в, *Основы фразеологии русского языка*, Ленинград 1977, s. 94-103.

⁵ Zob.: A. B a b a, *Z zagadnień leksykalnej łączliwości frazeologizmu*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej I*, Wrocław 1982; A. Ф. Б о г д а н о в а, *Сочетаемость фразеологизма со словами в речи и разграничение его лексических значений*, Ленинград 1981; В. П. Ж у к о в, *Семантика фразеологических оборотов*, Москва 1978, s. 134-159; В. П. Ж у к о в, *Фразеологизм и фразеологическое окружение*, "Учёные записки МОПИ им. Н. К. Крупской" 1966, т. 160; A. И. М о л о т к о в, *Основы фразеологии русского языка*, Ленинград 1977, s. 173-183; A. P a d o, *Kontekst rosyjskich i polskich związków frazeologicznych*, [w:] *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej I*, Wrocław 1982, s. 183-192; A. М. Ч е п а с о в а, *Семантико-грамматические классы русских фразеологизмов*, Челябинск 1974, s. 54-56; Ч ю н г Д о н г С а н, *Сочетаемость фразеологизма*, "Русский язык в школе" 1977, № 1.

⁶ Zob.; В. П. Ж у к о в, *Семантика фразеологических оборотов*, Москва 1978, s. 134.

⁷ Zob.: М о л о т к о в, *op. cit.*, s. 143-147.

Wiele frazeologizmów ma znaczenie wartościujące (tj. wyraża ocenę jakościową lub charakterystykę zjawiska)⁸. Im większa jest przewaga funkcji wartościującej nad funkcją nominatywną JF, tym mniejsza jest liczba jednostek leksykalnych, z którymi może się ona łączyć w mowie. Na przykład: ходячая энциклопедия - *chodząca encyklopedia*, кровь с молоком - *krew z mlekiem*, кожа да кости - *skóra i kości*, седьмая вода на киселе - *siódma woda po kisielu*, мешок с соломой - *nie wart torby siewki*, стреляный воробей - *stary wróbel*, не видеть дальше своего (собственного) носа - *nie widzieć (nie patrzeć) dalej nosa (niż czubek, koniec swego nosa)*, не стоит ломаного (медного) гроша - *nie wart złamanego grosza*, пороха не выдумает - *prochu nie wymyśli*, как без рук - *jak bez rąk*, как рыба в воде - *jak rupa w wodzie*, на вес золота - *na wagę złota*, шито белыми нитками - *szyte grubymi nićmi* i wiele innych.

Oczywiście, związki frazeologizmu z wyrazami otoczenia leksykalnego i syntaktycznego determinują również czynniki pozalingwistyczne, czyli przedmiotowo-logiczne⁹.

Są frazeologizmy, które nie mogą się realizować w mowie bez odpowiednich wyrazów otoczenia leksykalnego lub odpowiednich form wyrazów otoczenia syntaktycznego. W takich przypadkach mamy do czynienia ze związkami silnymi, niezbędnymi. Są też takie JF, których związki z wyrazami otoczenia leksykalnego i syntaktycznego są bardzo luźne i nie są niezbędne dla ich realizacji w tekście. Są wreszcie i takie frazeologizmy, które obywają się bez wyrazów otaczających.

2. O t o c z e n i e s y n t a k t y c z n e W J F. Rodzaj związków syntaktycznych frazeologizmu z innymi wyrazami w mowie zależy od jego właściwości leksykalno-gramatycznych, wewnętrznej struktury gramatycznej i zdolności do realizacji form paradygmatacznych¹⁰.

Frazeologizmy werbalne, podobnie jak czasowniki, pełnią w zdaniu przede wszystkim funkcję orzeczenia i łączą się:

⁸ Zob.: Жуков, op. cit., s. 135.

⁹ Ibidem, s. 135.

¹⁰ Szczegółowiej przedstawia się problem zdolności paradygmatacznych WJF i rekcji wewnątrzfrazeologicznej w: I. D a s z c z y Ń s k a, *Rosyjskie frazeologizmy werbalne i ich polskie ekwiwalenty*, Słupsk 1984.

a) z rzeczownikami lub zaimkami w formie mianownika (a także z innymi, substantywowizowanymi, częściami mowy), pełniącymi w zdaniu funkcję p o d m i o t u:

"А н н а не отвела глаз". Г. Николаева, Битва в пути, 218.

"Anna nie spuściła oczu". Tłum. J. Myszkowska, 275.

Дивизия, отступавшая от Харькова и дравшаяся до последнего, догола, была отведена на пополнение в тыл, а потом в середине сентября, когда в с ё висело на волоске, была брошена через Волгу в центральную часть Сталинграда. К. Симонов, Солдатами не-рождаются, 217.

Dywizja, która wycofywała się spod Charkowa i walczyła do upadłego, została wyprowadzona na tyły celem uzupełnienia, potem zaś w połowie września, kiedy w s z y s t k o wisiało na włosku, rzucono ją przez Wołgę do centralnej części Stalingradu. Tłum. J. Laskowska, 259.

Był twardy i jakby w oczekiwaniu. Bo to już wisiało w powietrzu nad nim. Wszyscy mówili o wojnie. W. Zalewski, Pruski mur, 191.

Всю первую ночь мы просидели на ступеньках дворничкой, стараясь по силе огня догадаться, к т о берёт верх. К. Паустовский, Начало неведомого века, 533.

- Całą pierwszą noc przesiadaliśmy na schodkach stróżówki, usiłując według siły ognia zorientować się, k t o bierze górę. K. Paustowski, Początek nieznanego ery, 25.

Одни успели погибнуть, д р у г и е пошли в гору: четверо командовали армиями, один - фронтом. К. Симонов, Солдатами не рождаются, 116.

Jedni już zdążyli zginąć, i n n i poszli w górę; czterech dowodziło armiami, jeden - frontem. Tłum. J. Laskowska, 136.

...д р у г и е взяли на себя это тяжёлое знание! Г. Николаева, Битва в пути, 149.

...i n n i wzięli na siebie tę ciężką wiedzę. Tłum. J. Myszkowska, 187.

- Mam już przecie dwadzieścia osiem lat. - A ja trzydzieści dziewięć i ...
- Znów urwał, znów to "i" ... zawisło w powietrzu. Z. Stulgińska, Gruszki na wierzbie, 423.

b) z rzeczownikami w bezprzyimkowych lub przyimkowych formach przypadków zależnych, występującymi w funkcji d o p e ł n i e n i a b l i ż s z e g o:

У неё есть дар предвидения. Она насквозь видит л ю д е й... Л. Толстой, Анна Каренина, I, 43.

Moja żona ma dar jasnowidzenia. Widzi l u d z i na wskroś... Tłum. K. Iłłakowiczówna, I, 56.

lub d a l s z e g o:

А он опять: О т в е т с т в е н н о с т и на себя не беру... Г. Николаева, Битва в пути, 195.

А он znów: *Nie biorę na siebie o d p o w i e d z i a l n o ś c i*... Tłum. J. Myszkowska, I, 245.

oraz rozlicznych o k o l i c z n i k ó w:

- Не проще ли будет не валять дурака н а с у д е ... Как вы думаете? А. Толетой, Сёстры, 207.

- Czy nie prościej będzie *nie udawać głupiego* n a s ą d z i e ... Jak pan myśli?... Tłum. W. Broniewski, 224.

c) a także z p r z y s ł ó w k a m i (związek przynależności), występującymi w funkcji o k o l i c z n i k ó w:

Мы д о л г о помали голову, где взять термометр. К. Паустовский, Начало неведомого века, 701.

D ł u g o *łamałiśmy sobie głowy*, skąd wziąć termometr. Tłum. J. Jędrzejewicz, 225.

W tych związkach składniowych WJF dominującą rolę spełnia czasownik-komponent, który wprawdzie traci swą odrębność semantyczną wchodząc w skład frazeologizmu, ale zachowuje swoje właściwości morfologiczne (w większym lub mniejszym stopniu) i syntaktyczne.

Ponieważ w składzie WJF występują rzeczowniki lub inne części mowy jako komponenty zależne, one też mogą przejawiać aktywność syntaktyczną i łączyć się z wyrazami otoczenia w związku zgody, rekcji lub przynależności. Komponent-rzeczownik zachowuje czysto gramatyczną właściwość podporządkowywania sobie (w związku zgody) przydawki¹¹. Jednak takie określenia rozszerzają niejako skład

¹¹ Zob.: Ч е п а с о в а, op. cit., s. 55.

komponentów JF, przez co wzbogacają lub modyfikują znaczenie leksykalne frazeologizmu, przydają mu odpowiednie zabarwienie emocjonalne lub stylistyczne, wzmacniają ekspresję JF, nie występują jednak w funkcji odrębnej części zdania, jak to się dzieje w przypadku dopełnień i okoliczników, powiązanych z całą WJF lub z czasownikiem jako komponentem dominującym (członem głównym). Przydawki łączące się z WJF określają nie tyle właściwości przedmiotu (choć formalnie z nim właśnie są powiązane), co jakość czynności, określanej przez WJF, nie posiadają semantyki atrybutywnej. Na przykład:

Он [...] имел такое определённое призвание к государственной деятельности, в которой должен был играть в и д н у ю роль. Л. Толстой, Анна Каренина, 33.

Он [...] был так wyraźnie powołany do działalności państwowej, gdzie powinien был spełniać з н а к о м и т а rolę. Тіум. К. Іл'яковичівна, 43.

Najbardziej charakterystycznym związkiem syntaktycznym WJF jest związek rekcji (rządu).

Podobnie jak czasowniki, WJF mogą się charakteryzować 1) jednoprzypadkową rekcją bezwariacyjną, 2) rekcją dwu- lub kilkunawariacyjną, 3) rekcją dwuprzypadkową.

W każdym z wymienionych przypadków może to być rekcja silna lub słaba oraz bezprzyimkowa lub przyimkowa.

3. R e k c j a j e d n o p r z y p a d k o w a b e z w a r i a c y j n a. Przedstawimy ekwiwalentne rosyjskie i polskie WJF charakteryzujące się jednoprzypadkową rekcją bezwariacyjną w kolejności według form przypadku, jakich wymagają one w swym otoczeniu syntaktycznym.

a. WJF rządzące bezprzyimkowymi i przyimkowymi formami biernika: брать на прицел кого, что - *brać* kogo, co *na cel*; держат под багмаком кого - *trzymać* kogo *pod pantofle*; водить за нос кого - *wodzić* kogo *za nos* i wiele innych;

b. dopełniacza: брать пример с кого - *brać przykład* z kogo; брать слово с кого - *brać* od kogo *słowo*; брать сторону кого, чью - *brać* czyją *stronę* i inne;

c. celownika: бить поклоны кому - *bić pokłony* komu; бросить перчатку кому, чему - *rzucić rękawicę* komu; бросаться в глаза кому - *rzucić się* (komu) *w oczy* i inne;

d. narzędnika: склонять голову перед кем, перед чем - skłaniać głowę przed kim, przed czym; распахивать душу перед кем - otwierać przed kim (swoją) duszę; находить общий язык с кем - znajdować z kim wspólny język; гнуть спину (хребет, шею) перед кем - ugiąć przed kim karku; падать на колени перед кем - upadać na kolana przed kim i inne;

e. miejscownika: задерживать взгляд на ком, на чём - zatrzymać spojrzenie (oczy, wzrok) na kim, na czym; кровь говорит в ком - krew odzywa się w kim; кровь играет (кипит, бродит, горит) в ком - krew gra w kim; ловить себя на чём - łapać się na czym i inne.

Jak można było się przekonać - rekcja WJF rosyjskich i polskich bywa zbieżna. Jednak rozbieżności (podobnie jak to ma miejsce w przypadku rekcji czasowników rosyjskich i polskich) również występują.

Część rosyjskich WJF rzadzi innymi formami przypadku, niż ich polskie monoekwiwalenty¹². Na przykład: закрывать двери дома перед кем - zamykać dom (drzwi) komu, dla kogo i inne.

Zdarza się też, że rosyjska WJF może występować w mowie tak bez dopełnienia, jak i z dopełnieniem (przy czym nie zmienia się jej semantyka), a jej polski odpowiednik nie wymaga dopełnienia: извиваться ужом (змеёй) перед кем - wić się jak wąż (z jakiego powodu), wywijać się jak wąż.

4. R e k c j a d w u - l u b k i l k u w a r i a - c y j n a. Liczne WJF charakteryzują się rekcją dwu- lub kilkuwariacyjną. W tej grupie nieliczne są tylko przypadki pełnej zbieżności rekcji rosyjskich i polskich frazeologizmów werbalnych. Na przykład: раскрывать душу кому, перед кем - otwierać komu, przed kim swoją duszę; смотреть (глядеть) глазами кого, чьими, на кого, на что - patrzeć (patrzeć) na co czyimi oczami.

¹² Problem pełnych i niepełnych monoekwiwalentów podnoszą w swych pracach: A. B. К у н и н, Перевод устойчивых образных словосочетаний и пословиц с русского языка на английский, 1960, № 5, s. 91-94; -И. Д а ш ч и н ь с к а, Фразеология военных романов К. Симонова в сопоставлении с польскими переводами, Ленинград 1977, s. 15-16; И. Д а ш ч и н ь с к а, Соотношение фразеологического фонда русского и польского языков (с точки зрения теории перевода), [в:] Тезисы докладов и сообщений. Пятый международный конгресс преподавателей русского языка и литературы, Прага 1982, s. 549-550; I. D a z z c z y Ń s k a, Frazologia powieści wojennych K. Simonowa w konfrontacji z polskimi przekładami, Słupsk 1982, s. 167-168.

Znacznie częściej występuje zbieżność niepełna, dotycząca tylko jednej z możliwych dla porównywanych ekwiwalentów form. Na przykład: поставить крест на чём, на ком, на кого - postawić krzyż(yk) na czym; бередить рану кого, чью, в ком - dotknąć (czyjej) rany; взваливать на плечи кого, чьи, кому - zwalić co na czyje barki (bary); вкладывать в уста кого, чьи, кому - wkładać komu w usta; влезать в душу кого, чью, кому, к кому - włożyć z kaloszami do czyjej duszy; снять голову с кого, кому - ukręcić głowę (łeb) komu; поломать (сломать) зубы на чём, на ком, об кого, обо что - połamać sobie zęby na czym (w niektórych przypadkach polskie WJF charakteryzują się rekcją jednoprzypadkową bezwariacyjną).

Kilkuwariacyjną rekcją charakteryzują się WJF: идти в огонь и в воду за кого, за что, за кем - pójść (rzucić się, skoczyć) dla kogo, za kogo, za kim, na czyj rozkaz, skinienie itp. w ogień. Zbieżność rekcji dotyczy dwu form przypadku: przyimkowych form biernika i narzędnika.

Niekiedy występuje całkowita rozbieżność rekcji ekwiwalentnych rosyjskich i polskich WJF. Takimi są: не оставаться в долгу у кого, перед кем - nie zostać komu dłużnym; рыть (копать) яму кому, под кого - kopać pod kim dołki.

Są również i takie przypadki, gdy polska WJF może rządzić kilkoma formami przypadku, a jej rosyjski ekwiwalent - tylko jedną: закладывать основы (фундамент) чего - kłaść podwaliny czego, pod co; сунуть <свой> нос куда, во что - wetknąć, wtykać nos gdzieś, w co a. do czego.

5. R e k c j a d w u p r z y p a d k o w a. Silna rekcja dwuprzypadkowa WJF nie jest zjawiskiem najczęściej spotykanym, lecz i takie przypadki występują w niektórych ekwiwalentnych rosyjsko-polskich parach werbalnych frazeologizmów. Oto niektóre z nich: закрывать глаза кому на что - zamykać komu oczy na co; замазывать рот кому чем - zatykać komu czym usta (gębę); приносить в жертву кого, что кому, чему - nieść (ponieść, złożyć) komu co w ofierze; смотреть (глядеть) глазами кого, чьими на кого, на что - patrzeć (patrzeć) na co czyimi oczami; приводить на память (на ум) кому что - przywozić na myśl (na pamięć) komu co; открыть глаза кому на кого, на что - otworzyć komu oczy na co.

Niekiedy w jednej z par ekwiwalentnych WJF występują frazeologizmy charakteryzujące się rekcją dwuprzypadkową silną i z

rekcją silną w jednym przypadku, a słabą w drugim. Na przykład: забивать голову чем - zaprzętać komu (sobie) głowę czym, kim; набивать голову чем - nabijać komu (sobie) głowę czym.

6. Rekcja czasowników i WJF z jednobrzmiącymi komponentami-czasownikami. Część werbalnych frazeologizmów rządzi takimi samymi formami przypadku rzeczowników otoczenia syntaktycznego, jak czasowniki, będące prototypami komponentów-czasowników w składzie WJF. Przebrałam 20 czasowników i WJF zawierające w swym składzie jednobrzmiące komponenty-czasowniki. Wybrałam te czasowniki, które występują w składzie licznych grup WJF. Są to: брать, бросать, бросаться, бить, входить, выходить, давать (дать) делать, держать, играть, идти, иметь, открывать, падать, попадать, приходить, пускать, сидеть, смотреть, ставить, браć, rzucać, rzucać się, bić, wchodzić, wychodzić, dawać (dać), robić, trzymać, grać, iść, mieć, otwierać, padać, trafić, przychodzić, puszczać, siedzieć, patrzeć, stawiać. Trzynaście z nich i niektóre WJF zawierające homonimiczne czasowniki-komponenty mają zbieżną rekcję. Jednak nigdy nie jest to pełna zbieżność. Czasowniki jako takie mają o wiele szersze możliwości łączenia się z różnorodnymi bezprzyimkowymi i przyimkowymi formami przypadku rozlicznych rzeczowników. Bardzo często jest to też rekcja dwuprzypadkowa albo kilkuwariacyjna. Zakres możliwości połączeń WJF z wyrazami otoczenia syntaktycznego (i leksykalnego) jest zawsze węższy.

Pokażna liczba przeanalizowanych WJF nie wymaga żadnego dopełnienia, czego nie można powiedzieć o żadnym z wymienionych dwudziestu czasowników.

Siedem przebadanych czasowników: бросаться, входить, выходить, делать, иметь, падать, приходить, różni się rekcją od WJF zawierających w swym składzie odpowiednie komponenty-czasowniki.

Są to przypadki świadczące o tym, że znacząca liczba WJF używa rekcję inną, niż prototypy komponentów frazeologizmu w swobodnym użyciu. Nowa rekcja związku frazeologicznego powstaje wraz z ukształtowaniem się znaczenia leksykalnego frazeologizmu. Czasem jest to rekcja taka sama, jaką mają czasowniki-odpowiedniki semantyczne WJF (czyli ich identyfikatory¹³).

¹³ Termin "identyfikator" wprowadzony został przez Żукова, Семантика фразеологических..., s. 147.

Polisemantyczne WJF dla każdego znaczenia miewają różną rekację. Świadczy to o tym, że rodzaj związków frazeologizmu ze słowami otoczenia leksykalnego i syntaktycznego nie pozostaje bez wpływu na semantykę JF.

Wszystko, co powiedziano o związkach WJF z kontekstem, dotyczy frazeologizmów tak rosyjskich, jak i polskich (nie ma tu specyficznych, właściwych li tylko frazeologizmom, rozbieżności).

Rosyjskie werbalne frazeologizmy tym się różnią od polskich ekwiwalentów, że są bardziej "nieprzenikliwe". Ich wewnętrzna struktura gramatyczna jest bardziej zwarta, wszelkie określniki (dopełnienia, okoliczniki, przydawki) stoją przed albo za frazeologizmem, rzadko wchodzą pomiędzy komponenty frazeologizmu, co jest zjawiskiem nagminnym w języku polskim.

Wyższa Szkoła Pedagogiczna
Słupsk

Изабелла Дашчиньска

УПРАВЛЕНИЕ РУССКИХ И ПОЛЬСКИХ ГЛАГОЛЬНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ

Глагольные фразеологизмы (ГФЕ) представляют собой наиболее продуктивный и многочисленный класс во фразеологическом фонде русского и польского языков. ГФЕ соотносятся с глаголами.

1. Лексическая и синтаксическая сочетаемость ФЕ.

Связи ФЕ со словами лексического и синтаксического окружения не являются такими разнообразными и широкими, как у соотносительных лексических единиц. ФЕ с оценочным значением характеризуются узкой сочетаемостью. Различаются ФЕ, выступающие в речи с единицами обязательного и необязательного (лексического и синтаксического) окружения, а также без слов окружения.

2. Синтаксическое окружение ГФЕ.

Характер синтаксических связей ФЕ со словами в речи зависит от их лексико-грамматических свойств, внутренней грамматической структуры и способности реализации парадигматических форм. ГФЕ, как и глаголы, выполняют в предложении (главным образом) функцию сказуемого и сочетаются: а) с существительными или местоимениями в форме И. пад. (а также с другими, субстантивированными, частями речи), выполняющими в предложении функцию подлежащего; б) с существи-

тельными в беспредложных и предложных падежных формах, выступающими в функции прямого и косвенного дополнения и различных обстоятельств; в) а также с наречиями (примыкание), выступающими в функции обстоятельств. В этих связях ГФЕ решающую роль выполняет глагол-компонент. Именной компонент ГФЕ также иногда сохраняет синтаксическую активность, но это лишь грамматическое свойство распространяться определениями. ГФЕ могут управлять одним или двумя (несколькими) падежными формами, управление их может быть беспредложным и предложным, безвариативным и дву- (или много-) вариативным, сильным и слабым. Управление русских и польских эквивалентных ГФЕ не всегда совпадает.

3. Управление глаголов и ГФЕ с омонимичными компонентами-глаголами. У ГФЕ возможности сочетаться со словами синтаксического окружения (равно как и лексического) всегда значительно уже.

Значительное количество ГФЕ получает другое управление, чем прототипы их глаголов-компонентов в свободном словоупотреблении. Новое управление ГФЕ возникает вместе с новым лексическим значением. Иногда это такое же управление, каким характеризуются глаголы-идентификаторы ГФЕ.

Полисемантические ГФЕ для каждого значения могут иметь различное управление.

Все сказанное относится в равной мере к русским и польским ГФЕ. Различия в связях русских и польских ГФЕ со словами окружения вытекают из общеязыковых различий (не являются специфическим лишь для фразеологии явлением).